

УДК 364.3

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.6>

Андрій КАМБУР

кандидат соціологічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2, м. Чернівці, Україна, 58002
ORCID: 0000-0002-3751-7228

Бібліографічний опис статті: Камбур, А. (2024). Ліберальна перебудова соціальної держави: новий контекст для розвитку неприбуткових організацій у сфері надання соціальних послуг. *Ввічливість. Humanitas*, 2, 37–43, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.6>

ЛІБЕРАЛЬНА ПЕРЕБУДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ: НОВИЙ КОНТЕКСТ ДЛЯ РОЗВИТКУ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ

У статті досліджується процес ліберальної перебудови соціальної держави та її вплив на функціонування неприбуткових організацій у сфері надання соціальних послуг. Автор аналізує зміни в політиці соціального забезпечення та перетворення системи соціальних послуг у контексті ліберальних ідеологій і ставить собі за мету визначити, які виклики та можливості виникають для неприбуткових організацій у зв'язку з цими трансформаціями.

У дослідженні використано історико-порівняльний, гіпотетико-дедуктивний, логічні методи. Основними результатами дослідження є положення про те, що в контексті ліберальної розбудови соціальної держави, неприбуткові організації у сфері надання соціальних послуг стають ключовими учасниками в розвитку соціального сектору. Розвиток неприбуткових організацій у цьому новому контексті відображає зміни у способах забезпечення соціального захисту та підтримки населення, що сприяє поліпшенню якості життя.

Автор докладає зусиль для розкриття ключових аспектів взаємодії між державним сектором і неприбутковими організаціями, наголошуючи на важливості такої співпраці для поліпшення якості та доступності соціальних послуг для населення. Крім того, у статті проводиться аналіз впливу ліберальних реформ на фінансування, управління та стратегічне планування неприбуткових організацій у сфері надання соціальних послуг.

Автор доходить висновку про те, що неоліберальні тренди впливають на якісні зміни взаємовідносин між державою, ринком і неприбутковим сектором. В останні десятиліття вони породжують попит на недержавні інститути та механізми, здатні зняти з держави частину зобов'язань. Теоретично це означає перегляд зобов'язань із забезпечення соціального добробуту громадян між ринком, суспільними інститутами (сім'я та об'єднання громадян) і державою в бік скорочення ролі останньої.

Ключові слова: ліберальна перебудова, соціальна держава, неприбуткові організації, соціальне забезпечення, соціальні послуги.

Andrii Kambur

PhD in Sociology, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Pedagogy and Social Work, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2 Kotsiubynskoho str., Chernivtsi, Ukraine, 58002
ORCID: 0000-0002-3751-7228

To cite this article: Kambur, A. (2024). Liberalna perebudova sotsialnoi derzhavy: novyi kontekst dlia rozvytku neprybutkovykh orhanizatsii u sferi nadannia sotsialnykh posluh [Liberal restructuring of the welfare state: a new context for the development of non-profit organizations in the field of social services]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 2, 37–43, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2024.2.6>

LIBERAL RESTRUCTURING OF THE WELFARE STATE: A NEW CONTEXT FOR THE DEVELOPMENT OF NON-PROFIT ORGANIZATIONS IN THE FIELD OF SOCIAL SERVICES

The article examines the process of liberal restructuring of the welfare state and its impact on the functioning of non-profit organizations in the field of social services. The author analyzes the changes in social welfare policy and the transformation of the social service system in the context of liberal ideologies and aims to identify the challenges and opportunities for non-profit organizations in connection with these transformations.

The study uses historical and comparative, hypothetical and deductive, and logical (analysis and synthesis) methods. The main findings of the study are that in the context of the liberal development of the welfare state, non-profit organizations in the field of social services are becoming key players in the development of the social sector. The development of non-profit organizations in this new context reflects changes in the ways of providing social protection and support to the population, which contributes to improving the quality of life.

The author makes an effort to reveal the key aspects of interaction between the public sector and non-profit organizations, emphasizing the importance of such cooperation for improving the quality and accessibility of social services for the population. In addition, the article analyzes the impact of liberal reforms on the financing, management and strategic planning of non-profit organizations in the field of social services.

The author comes to the conclusion that neoliberal trends affect qualitative changes in the relationship between the state, the market, and the nonprofit sector. In recent decades, they have generated a demand for non-state institutions and mechanisms that can relieve the state of some of its obligations. Theoretically, this means a revision of the obligations to ensure the social welfare of citizens between the market, social institutions (family and citizens' associations) and the state in the direction of reducing the role of the latter.

Key words: liberal restructuring, welfare state, non-profit organizations, social security, social services.

Актуальність проблеми. В Україні система надання соціальних послуг ґрунтується на різних формах власності, які включають державний і приватний сектори. Окрім закладів, що перебувають у державній власності, існують і ті, що належать до недержавного сектору. Серед них – громадські, благодійні, релігійні установи та приватні особи, які також здійснюють діяльність у сфері соціальних послуг. Управління цим сектором регулюється відповідно до чинного законодавства та статутних положень.

За результатами зарубіжних досліджень, у багатьох розвинених країнах приватні неприбуткові організації виступають як ключові учасники в секторі соціального обслуговування, що фінансується державою. Наприклад, майже три чверті італійських постачальників соціальних послуг представлено у формі неприбуткових організацій, у Німеччині майже дві третини послуг із догляду вдома надають такі організації, а НПО, що діють у сфері соціального захисту в Японії, становлять понад третину всіх волонтерських організацій.

У період ліберальної реформи соціальної держави, недержавні організації беруть значну участь у сфері соціального захисту і в Україні. Сьогодні, в нашій державі спостерігається тенденція до зростання впливу громадянського суспільства в соціальній сфері. Ці організації традиційно орієнтовані на захист прав людини та задоволення потреб уразливих груп населення, які держава не може повністю врахувати через різні обмеження. Такі інститути громадянського суспільства відіграють особливу роль у перерозподілі благ, залучаючи різноманітні ресурси від приватних домогосподарств,

бізнес-структур, державних органів, інших неприбуткових організацій та реалізуючи їх у формі соціальних послуг і матеріальної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичних аспектів діяльності неприбуткових організацій у соціально-економічній сфері зробили такі міжнародні науковці, як М. Дженсен, Ю. Фам, А. БенНер, Б. Вайсброд, Р. Бунеева, Д. Мур, К. Арроу, Д. Еспрін-Андерсен, та інші. Вони розробили різні теорії щодо причин існування неприбуткових організацій, такі як теорія «суспільного блага», теорія «вад ринку», теорія «субсидій», теорія «контролю споживача», теорія «соціального походження» та інші. Вони також дослідили історію розвитку та становлення неприбуткових організацій (НПО) та розкрили теоретичні підходи до управління ними.

Дослідження стану формування громадянського суспільства в Україні та розвитку окремих його інститутів, зокрема неприбуткових організацій, є предметом вивчення вітчизняних науковців, таких як О. Гарань, А. Карась, О. Колодій, В. Полохало, С. Рябов та ін. Аналіз внеску та особливостей діяльності українських НПО у сфері соціальних послуг проведено в дослідженнях представників Інституту лідерства та управління Українського Католицького Університету, а окремі аспекти розглянуті в працях О. Авчукової, О. Макарової, О. Кочеміровської, Д. Горелова та інших.

Мета дослідження. Вивчення впливу ліберальної перебудови соціальної держави на розвиток неприбуткових організацій у сфері надання соціальних послуг та виявлення нових можливостей і викликів для їхньої діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Лібертаріанство, яке сьогодні визначається як сучасна інтерпретація класичного лібералізму, має величезний вплив на сучасний світ. У більшості країн світу було досягнуто значних перемог у різних галузях, як-от: відокремлення церкви і держави, запровадження конституційних обмежень на владу, забезпечення свободи слова, відмова від меркантилізму на користь вільної торгівлі, заборона рабства, захист особистої свободи та толерантне ставлення до різноманітних меншин, включно з релігійними, етнічними, мовними та сексуальними, а також захист власності. Також відзначається перемога над фашизмом, нацизмом, комунізмом і апартеїдом (Баган, 2019).

Ці досягнення стали можливими завдяки великим зусиллям численних інтелектуалів та активістів. Не всіх можна перелічити, але кожен із них зробив свій внесок у те, щоб цей світ став кращим – більш справедливим, мирним і вільним.

Ще одним доказом вищесказаного є слова відомого журналіста Фаріда Закарії: «Якщо Ви шукаєте пам'ятник, озирніться навколо. Подивіться на той світ, у якому ми живемо – світський, науковий, демократичний, з домінуючим середнім класом. Подобається Вам те чи ні, але це світ, створений лібералізмом. За останні двісті років лібералізм (разом з його союзником капіталізмом) зруйнував устрій, що панував у суспільстві впродовж двох тисячоліть – устрій, у якому домінувала влада, релігія, традиція, земля та королі. Зі своєї коліски, Європи, лібералізм проник до Сполучених Штатів і, наразі, активно трансформує переважну частину Азії» (Zakaria, 2009).

Сучасна Україна існує як ліберальна демократія за політичним устроєм і як соціальна держава за Конституцією, де громадянам мають бути забезпечені основні трудові права і свободи. Ці права включають право на працю та одержання справедливої винагороди за неї, заробітну плату, яка не може бути нижчою за встановлений законом рівень, а також гарантовані належні, безпечні та здорові умови праці, відпочинок, соціальний захист, і свободу об'єднання для колективного захисту своїх прав.

Дослідники називають три основних критерії, які дозволяють охарактеризувати лібералі-

зацію соціальної держави. Вони розкривають механізми залучення організацій третього сектору до виробництва соціальних послуг. Ми звертаємо на них увагу, оскільки ці критерії можна використати для аналізу українського випадку, щоб визначити ті підстави, за якими законодавчі зміни у сфері неприбуткових організацій та перегляд принципів управління соціальною політикою в Україні можуть бути віднесені до неоліберальних трендів. Це дозволить охарактеризувати особливості реформ, реалізованих у системі соціального управління.

До основних показників лібералізації соціальної держави можна віднести такі:

- зміна ролі держави у системі соціального забезпечення;
- скорочення соціальних витрат на соціальні програми;
- зміна ролі громадян.

Зміна ролі держави у системі соціального забезпечення. Показником є приватизація соціальної сфери та поява нових способів управління соціальною політикою, які передбачають збільшення модерацийних функцій державних органів та скорочення безпосередньої участі державних установ у виробництві послуг.

Скорочення державних витрат на соціальні програми. Почасти це похідне від змін першого порядку, оскільки конкурсні процедури дають змогу вибрати менш витратні проекти і провести приватизацію економічно неефективних державних установ соціального забезпечення. Крім того, індивідуальне та цільове фінансування окремих програм і проектів також дають змогу скоротити витрати на соціальне забезпечення. Розвиток таких ринкових механізмів, як страхування за допомогою приватних компаній, дає змогу перенести тягар витрат з держави на суспільство.

Зміна ролі громадян. Орієнтація на потреби покупця (адресна допомога неблагополучним сім'ям і громадянам) приходиться на зміну егалітаризму та ідеалу рівності. Тепер для отримання соціальних бенефіцій від держави громадяни змушені розширювати свої знання про те, як працює система соціального забезпечення, які можливості вона надає і що необхідно зробити, щоб ними скористатися. Крім цього, підвищення відповідальності громадян за свій добробут (наприклад, управління накопичувальною частиною пенсії, приватне соціальне

страхування, підвищення кваліфікації та рівня освіти) призводить до того, що вони з пасивних споживачів стають покупцями на ринку соціальних послуг.

Таким чином, неоліберальні тренди перетворюють модель держави добробуту, переглядаючи міру відповідальності суспільства, ринку і держави за соціальне забезпечення. Загалом реалізація соціально значущих проєктів стає завданням не лише держави, а й переважно – організацій третього сектору, що є виправданим з погляду ліберально забарвленої політики скорочення державних видатків на соціальні потреби та підвищення ефективності управління. Ставка на недержавні структури робиться з огляду на спроможність НПО здійснювати надання соціально значущих послуг населенню зі значно меншими витратами (на відміну від державних органів влади та установ). До того ж інноваційний характер діяльності неприбуткових організацій та створення нових соціальних технологій робить їх більш успішними у вирішенні певного кола завдань. Скорочуючи бюджетні видатки та впроваджуючи нові технології, організації третього сектору стають затребуваними у справі розвитку сфери соціальних послуг. Таким чином, діяльність неприбуткових організацій з виробництва соціальних послуг, професіоналізація та маркетингова їхньої діяльності виявляються безпосередньо пов'язаними з неоліберальними трендами.

Одна із сучасних інтерпретацій змін, що відбуваються в третьому секторі, розглядає їх як наслідки трансформації держави добробуту. Характерні ознаки цього процесу: по-перше, монополія держави у сфері надання соціальних послуг поступається місцем створенню та регулюванню ринкових механізмів; і по-друге, трансформація ролі громадян, які беруть на себе частину соціальних зобов'язань і стають «покупцями» послуг.

Ринкові механізми та соціальні інновації громадських організацій стають дедалі більш затребуваними в умовах бюджетної економії та орієнтації на ефективне, якісне управління, в тому числі в соціальній сфері. Повсюдне впровадження принципу субсидіарності і делегування повноважень з вирішення соціальних питань на нижчий рівень у країнах Європейського Союзу, аутсорсинг частини державних функцій і проєктне фінансування діяльності

комерційних організацій, соціальних антрепренерів і неприбуткових об'єднань – основні менеджеріальні механізми, що характерні для неоліберальних трендів. У результаті їх укорінення спостерігається повсюдне вибудовування недержавних механізмів надання послуг нужденним категоріям громадян. Зміни, що відбуваються, розмивають межі між державним, приватним і громадським сектором і сприяють перегляду моделі взаємовідносин між ними (Макарова, 2015).

З метою простежити взаємозв'язок між моделями соціальної політики та особливостями розвитку неприбуткового сектору (переважна роль у суспільстві, розмір, джерела фінансування та участь громадян), ми пропонуємо звернути увагу на ліберальну (Велика Британія та США), корпоративістську (Німеччина) та соціально-демократичну (Скандинавські країни) моделі соціальної політики.

Можна сказати, що для ліберальної моделі характерний великий обсяг робочих місць, зайнятих у неприбутковому секторі, і навіть середній чи високий рівень залучення волонтерів до діяльності організацій. Навіть якщо Сполучені Штати відрізняються від Великобританії інтенсивністю регулювання діяльності третього сектору, схожість цих двох країн у тому, що суспільство забезпечує вирішення низки соціально значущих питань своїми зусиллями, і це вважається нормою. Здатність громадян до самоорганізації та до колективних ініціатив, таких як волонтерство, благодійність, розвиток приватних фондів, дозволяє на довгостроковій основі забезпечувати цю функцію неприбуткового сектору. Звичайно, уряди різною мірою та в різний час підтримують та/або створюють умови для розвитку громадських ініціатив. Неоліберальні тенденції останніх десятиліть посилюють регулюючу функцію держави та залучення НПО у надання послуг на конкурсній основі за рахунок бюджетних коштів.

Якщо звернутися до корпоративістської моделі, то зауважимо, що вона вирізняється тісними взаємовідносинами між неприбутковими організаціями та урядовими структурами. Характерною рисою німецької моделі є високий рівень кооперації між органами влади та асоціаціями добробуту й іншими видами неприбуткових організацій, що працюють у соціальній сфері. Державна підтримка дає змогу реалізо-

увати урядові програми з часткою варіативності, яку привносять неприбуткові організації, підлаштовуючись під конкретні локальні ситуації. Неоліберальні тенденції лише посилюють цю модель, стимулюючи уряд віддавати на аутсорсинг соціальні послуги, залучаючи також комерційні організації та соціальних адміністраторів.

В умовах соціально-демократичної моделі третій сектор, навпаки, відносно невеликий за обсягом у сенсі надання робочих місць, а рівень залучення волонтерів – досить високий, на відміну від ліберальної моделі, де соціальне забезпечення віддано на відкуп некомерційному сектору, ринку та домашнім господарствам, там обсяг сектору є доволі великим з погляду робочих місць, та й рівень участі волонтерів є відносно високим.

Отже, соціально-демократична модель характеризується значним обсягом неприбуткового сектору за рахунок високого рівня участі волонтерів у діяльності організацій, що сприяє збільшенню фінансування організацій завдяки членським внескам. Організації задіяні в представництві інтересів значно більше, ніж у попередніх двох моделях. Роль уряду у фінансуванні діяльності НПО виявляється на середньому рівні порівняно з іншими моделями. Основними характеристиками соціал-демократичної моделі розвитку неприбуткового сектору є такі: «громадські організації здебільшого представляють інтереси різних соціальних груп, а також забезпечують взаємозв'язок із політичними партіями (робітничий рух, ієрархічно зорганізовані зацікавлені групи); держава забезпечує широкі соціальні гарантії громадянам, надаючи їм фінансову підтримку, а також організовуючи державні заклади соціальної допомоги» (Ільчук, 2015).

Як видно з опису трьох моделей неприбуткового сектору, висвітлених у співвіднесенні із соціальними моделями держави, патерни його розвитку відображають ту міру відповідальності, яку несе уряд, бізнес і суспільство у забезпеченні суспільного добробуту. Проведений аналіз показує, яким чином особливості управління соціальною сферою в державі пов'язані з недостатнім розвитком третього сектору. Насамперед цей підхід дає змогу передбачити обсяг сектору, його ресурсне підґрунтя та роль у соціальному та в політичному житті суспільства. Крім цього, отримані резуль-

тати дають змогу пояснити домінування функції представництва інтересів (соціально-демократична модель) або виробництва соціальних послуг (ліберальна модель).

Отже, співпраця в соціальній сфері в контексті принципу субсидіарності та децентралізації управління загалом сприяє тому, що багато соціальних проєктів віддано на аутсорсинг неприбутковому сектору. Спільним спостереженням для всіх моделей є те, що лібералізація соціальної держави сприяє професіоналізації неприбуткового сектору та посиленню співпраці з органами влади в соціальній сфері.

Відомо, що сучасні теорії щодо виникнення неприбуткових організацій поділяються на три основні категорії: економічні, політологічні та соціологічні. Ці теорії розглядають причини виникнення та природу неприбуткових організацій з різних точок зору та аргументують різні чинники, що впливають на їхній розвиток.

Наприклад, автори «теорії соціального походження» стверджують, що неприбуткові організації виникли внаслідок впливу специфічних умов розвитку конкретних країн і складних соціально-політичних та економічних контекстів. З цього погляду, поява неприбуткових організацій пояснюється традиціями та уявленнями про постачальників соціальних благ, що сформувалися в кожній конкретній країні, і може бути реалізована через ліберальну або соціал-демократичну модель (Борисова, 2015).

Сьогодні, у зв'язку з активним розвитком громадянського суспільства, діяльність неприбуткових організацій стає дедалі поширенішою як в Україні, так і в усьому світі. Сектор неприбуткових організацій сприяє виникненню та розвитку галузі соціального бізнесу. Завдання цього сектору можуть включати поширення соціальних ідей, створення та управління інформаційними базами даних, а також надання відповідної підтримки у відборі соціальних партнерів. Важливими аспектами такої діяльності є інформування та поширення досвіду у сферах благодійності, соціальної співпраці та фандрайзингу.

Останнім часом, фандрайзинг став значущим і активно розвивається завдяки зусиллям неприбуткових організацій. Поширення цього виду діяльності пов'язане з тим, що такі організації стикаються з проблемою забезпечення матеріальних ресурсів для надання соціальної допомоги тим, хто її потребує.

На практиці, неприбуткові організації використовують два підходи до фандрайзингу: застосування маркетингових принципів для успішної реалізації фандрайзингових заходів. У рамках цього підходу НПО визначають цільову аудиторію, формулюють завдання та розробляють маркетингову стратегію; і друге, *фандрайзинг відносин*. Цей підхід ґрунтується на важливості встановлення довгострокових партнерських взаємовідносин із благодійниками, спонсорами та меценатами.

Зазвичай, у сфері соціальної діяльності НПО використовують фандрайзинг для залучення донорів і благодійників для розв'язання проблем і надання підтримки найбільш незахищеним верствам населення, таким як малозабезпечені сім'ї, інваліди, ветерани, літні люди та інші. Фандрайзинг, як соціальна технологія, необхідний для досягнення таких цілей, як: залучення коштів і ресурсів для підтримки соціальних програм і проєктів; інформування потенційних спонсорів про місію, мету і стратегію організації; поліпшення умов життя окремих громадян, соціальних груп і суспільства загалом шляхом реалізації соціальних програм та ініціатив.

Розширення та еволюція фандрайзингової діяльності призвели до виникнення нових інструментів, спрямованих на підтримку неприбуткових організацій та загальний розвиток суспільства.

Наприклад краудсорсинг – це використання цифрових технологій для залучення коштів та ідей від широкого кола людей з метою вирішення проблем у політиці, економіці, культурі та соціальній сфері. Ця ініціатива ґрунтується на волонтерській участі та бажанні спільноти безкоштовно ділитися своїми знаннями та ідеями. Головні цілі такої діяльності – надання безоплатної допомоги та стимулювання інтересу у вті-

ленні власних ідей. Головна мета краудсорсингу полягає в тому, щоб надати людям можливість не тільки виступати як споживачам, а й контролювати процес виробництва товарів або послуг. Ця технологія дає змогу кожній людині розкрити свій особистий і творчий потенціал, опанувати різні види діяльності, знайти нетрадиційний спосіб самовираження та взяти участь у розв'язанні соціальних проблем.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, слід звернути увагу, що дослідники пов'язують початок трансформації держави добробуту з комплексом чинників як політичного (представництво консерваторів, роль ідеології), так і неполітичного характеру (роль бюрократії та зацікавлених груп, вплив глобалізації та поширення бізнес-технологій у соціальній сфері). Для трансформації (лібералізації) соціальної держави характерні зниження ролі держави в безпосередньому забезпеченні населення соціальними послугами та скорочення відповідних видатків, розвиток соціального підприємництва та прихід недержавних інститутів на ринок соціальних послуг, кристалізація стратегій громадян-покупців (а не пасивних споживачів) соціальних послуг.

Емпіричні приклади та спостереження доводять, що на якісні зміни взаємовідносин між державою, ринком та неприбутковим сектором впливають неоліберальні тренди. В останні десятиліття вони породжують попит на недержавні інститути та механізми, здатні зняти з держави частину зобов'язань. Теоретично це означає перегляд зобов'язань із забезпечення соціального добробуту громадян між ринком, суспільними інститутами (сім'я та об'єднання громадян) і державою в бік скорочення ролі останньої.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баган О. Неолібералізм як ідеологія: його сутності й загрози. Економічний націоналізм та соціальна справедливість : Збірник матеріалів Шостих Бандерівських читань. Київ : НАЦ «УССД», 2019. С. 179–184.
2. Борисова Т. М. Маркетинг неприбуткових організацій у розрізі сфер діяльності: теорія і практика : монографія. Тернопіль : Астон, 2015. 284 с.
3. Борисова Т. М. Тенденції змін та перспективи розвитку підприємств вітчизняної некомерційної сфери. *Вісник львівського університету. Серія економічна*. 2013. випуск 50. С. 3–12. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/13617/1/6434-12280-1-PB.pdf>
4. Дуднева Ю. Е., Обиденнова Т. С., Васильева М. О. Особливості менеджменту неприбуткових організацій. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 84–88. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-13).

5. Ільчук Л. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні. *Центр перспективних соціальних досліджень Міністерства соціальної політики України*. URL: <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/> (дата звернення: 19.04.2024).
6. Макарова О. В. Соціальна політика в Україні : монографія. Київ : «Сочінський», 2015. 244 с.
7. Позняк-Хоменко Н. Волонтери : сила небайдужих. Тернопіль : Джура, 2020. 360 с.
8. Zakaria F. The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad. (W.W. Norton & Company; 2003) ISBN 0-393-04764-4.

REFERENCES:

1. Bahan, O. (2019). Neoliberalizm yak ideolohiia: yoho sutnosti y zahrozy [Neoliberalism as an Ideology: Its Essence and Threats]. *Ekonomichnyi natsionalizm ta sotsialna spravedyvist : Zbirnyk materialiv Shostykh Banderivskykh chytan – Economic Nationalism and Social Justice: Proceedings of the Sixth Bandera Readings*. Kyiv: USSI, 179–184 [in Ukrainian].
2. Borysova, T. M. (2015). Marketynh neprybutkovykh orhanizatsii u rozrizi sfer diialnosti: teoriia i praktyka [Marketing of non-profit organizations in the context of their activities: theory and practice]. Ternopil : Aston [in Ukrainian].
3. Borysova, T. M. (2013). Tendentsii zmin ta perspektyvy rozvytku pidpriemstv vitchyznianoj nekomertsiiinoi sfery [Trends and Prospects for the Development of Domestic Nonprofit Enterprises]. *Visnyk lvivskoho universytetu. Seriiia ekonomichna – Bulletin of Lviv University. Economic series*, 50, 3–12 [in Ukrainian].
4. Dudnieva, Yu. E., Obydienova, T. S., & Vasylieva, M. O. (2020). Osoblyvosti menedzhmentu neprybutkovykh orhanizatsii [Management features of non-profit organizations]. *Modern Economics*, 21, 84–88. Retrieved from [https://doi.org/10.31521/modecon.V21\(2020\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V21(2020)-13) [in Ukrainian].
5. Ilchuk, L. (2015). Svitovyi dosvid modelei sotsialnoi polityky ta yikh mozhlyvist vykorystannia v Ukraini [The global experience of social policy models and their applicability in Ukraine]. *Tsentr perspektyvnykh sotsialnykh doslidzhen Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy – Center for Advanced Social Studies of the Ministry of Social Policy of Ukraine*. Retrieved from <http://ipzn.org.ua/svitovyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/> [in Ukrainian].
6. Makarova, O.V. (2015). *Sotsialna polityka v Ukraini* [Social policy in Ukraine]. Kyiv : «Sochinskyi» [in Ukrainian].
7. Pozniak-Khomenko, N. (2020). *Volontery : syla nebaiduzhykh* [Volunteers: the power of those who care]. Ternopil : Dzhura [in Ukrainian].
8. Zakaria, F. *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*. (W.W. Norton & Company; 2003) ISBN 0-393-04764-4.